

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

(повне найменування вищого навчального закладу)

Історичний факультет

(повне найменування інституту/факультету)

Кафедра археології та етнології України

(повна назва кафедри)

Д и п л о м н а р о б о т а

бакалавра

(освітній рівень)

на тему: **«Весілля болгар Буджака: структура, зміст, атрибутивно-символічний компонент (за матеріалами дослідження Болградського району)»**
«Wedding of Bulgarians of Budjak: structur, content, attributive and symbolical component (on the base of studies of Bolgrad region) »

Виконала: студентка денної форми навчання
напряму підготовки 6.020302 Історія
Маринова Христина Степанівна

Керівник к. і. н., доц. Петрова Н.О.

Рецензент к. і. н., доц. Черних І. Д.

Рекомендовано до захисту:

Протокол засідання кафедри

№ 9 від 22 травня 2017 р.

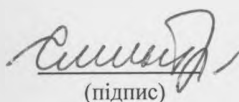
Захищено на засіданні ЕК № 2

протокол № 68 від 21.06, 2017 р.

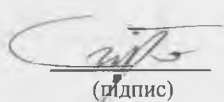
Оцінка Відмінно / А / 90
(за національною шкалою, шкалою ECTS, бали)

Завідувач кафедри

Голова ЕК

(підпис)

Сминтина О. В.
(прізвище та ініціали)

(підпис)

Гребцова І. С.
(прізвище та ініціали)

Одеса – 2017

ш/к 429779

ЗМІСТ

Вступ	3
Розділ 1. Весільна обрядовість в джерелах та історіографії.....	7
1.1. Історія дослідження болгарського весілля Півдня України.....	7
1.2. Джерельна база вивчення весільного обряду болгар Болградського району.....	16
Розділ 2. Структура і зміст весілля.....	19
2. 1. Передвесільний цикл.....	19
2.2. Весільний цикл.....	25
2.3. Післявесільний цикл.....	32
Розділ 3. Атрибутивно-символічні компоненти весілля.....	35
3.1. Традиційні весільні атрибути у болгар Одещини.....	35
3.2. Атрибути обряду вінчання	43
3.3 Весільне вбрання: традиції та інновації.....	49
Висновки.....	56
Список джерел та літератури	59
Додатки.....	1

ВСТУП

Весілля – одна з найвеличніших форм народної драми, в якій відбилися мораль і світогляд, родинні та суспільні стосунки болгарського народу на кожному етапі його розвитку, його поетичні уявлення артистичні здібності. Як у минулому, так і сьогодні весілля, у болгар є найвеселою і радісною подією в житті молодих.

Весілля – комплекс церемоній і обрядів, часто народних традицій, пов'язаних з укладенням шлюбу; має етнічні, релігійні, географічні та інші особливості в різних народів і у різних країнах. Створення сім'ї, продовження роду – це, мабуть, одне з найважливіших завдань людини на землі, тому ухвалення рішення про вступ до шлюбу – одне з найважливіших в житті будь-якої людини. Людське бажання сумісно будувати своє майбутнє, йти по життю поряд. Нажаль, в сучасному суспільстві багато традицій старовинного і стародавнього обряду, що складається з декількох етапів, вінцем якого було весілля, втрачені.

Весілля важливе і ніжне свято. Як і сьогодні, так і в минулому, в часи наших бабусь та дідусів підготовка до нього займає багато сил і терпіння.

Сучасна весільна обрядовість болгар традиційна у своїй основі. Традиційність, насамперед, проявляється у проведенні весілля та використанні атрибутів без яких жодне весілля у болгар не може вважатися повноцінним весіллям.

Обряд створення нової сім'ї традиційно зберіг до наших днів майже у незміненому вигляді звичаї наших далеких предків і загалом однаковий для всіх болгар. Певні відмінності у весільних обрядах та піснях носять регіональний відтінок.

Актуальність роботи полягає в тому, що вона являється цікавою не тільки для етнологів, але і для кожної людини, так як кожний в своєму житті рано чи пізно стикається з такою подією як весілля.

Сучасні весільні обряди болгар, а також обряди, природними актами людського буття – народження і смерті, зберігають риси минулого, відновлюють історію побуту народ

Вивчення традиційної культури кожного народу – одна з найактуальніших проблем етнографії.

Метою моєї роботи є характеристика болгарського весілля Буджака (за матеріалами дослідження Болградського району), його складових частин: передвесільного циклу, весілля і післявесільного циклу обрядів, а також атрибутивні – символічних компонентів.

Для розв'язання мети були поставлені наступні **завдання**:

- сформуванню джерельну базу для дослідження весілля шляхом опитування респондентів;
- зробити спробу доповнити новими матеріалами визначені дослідниками теоретичні та символічно – обрядові аспекти весілля;
- проаналізувати наявні атрибути в весільній обрядовості болгар;
- провести аналіз наявних публікацій з даної теми.

Об'єктом дослідження є весільна обрядовість болгар Одещини.

Предмет дослідження – структура, зміст, символіка та атрибути весільної обрядовості болгар Буджака (за матеріалами дослідження Болградського району).

Хронологічні рамки проведеного дослідження охоплюють середину – другу половину ХХ ст., це обумовлено характером джерельної бази.

Територіальні рамки охоплюються більшу кількість населених пунктів Болградського району Одеської області, де компактно проживають представники болгарського етносу.

При написанні роботи, нами були використані наступні **методи**: метод польових досліджень, метод систематизації та типологізації, хронологічний метод. На перше місце все ж таки треба відокремити метод польових досліджень, оскільки саме завдяки йому, ми мали можливість детальніше

проаналізувати дану тему. Цей метод був застосований протягом написання усієї дипломної роботи, адже розповіді респондентів являються головним джерелом. Метод систематизації та типологізації дає можливість розібратися та систематизувати усі обряди та атрибути, які присутні на весіллі. Саме завдяки цьому методу був написаний перший і другий розділи. Завдяки хронологічному методу, який був використаний у всій роботі, ми змогли по – першу зробити хронологію виданих публікацій з даної проблематики, а по – друге прослідкувати хронологію певного обряду і час використання атрибутів в той чи інший період.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку джерел та літератури та додатків. Перший розділ присвячено аналізу джерельної бази та історіографії з даної тематики. В другому розділі характеризується структура та власне описуються всі обряди проведення весілля. Третій розділ присвячено атрибутивно – символічним компонентам, оскільки вони відіграють невідемну роль в проведенні весільних обрядів.

Саме така структура роботи дозволяє послідовно і детально дослідити усі весільні традиції та обряди.

Історію болгарського весілля досліджували окрім болгарських, також і українські та російські вчені. Дослідження велись в загальному контексті та разом з тим досліджували і окремі напрямки (більш детально історіографію теми подано у розділі І). В наш час, як зазначалось в актуальності теми, є багато комплексних (узагальнюючих) робіт з даної теми.

Матеріали дипломної роботи пройшли апробацію у вигляді виступів на Міжнародній науковій конференції «Кайндлівські читання» в Чернівцях 2016 року на тему «До питання про звичай «приставуш» у традиційній культурі болгар Буджака»; 71-ї звітній студентській науковій конференції ОНУ імені І.І Мечников, Одесса 2016 року «Придане у весіллі болгар Буджака (на прикладі села Василівка); 73-ї звітній студентській науковій конференції ОНУ

імені І.І Мечников, Одеса 2017 року «Чоловічі та жіночі ролі в болгарському весіллі».

Список джерел та літератури дипломної роботи складає 45 одиниці, із них джерел – 13, літератури – 32. Кількість додатків, що містяться в роботі – 4. В додатках репрезентовано фото, які дають додаткову інформацію про особливості весільного вбрання та специфіку проведення деяких обрядових дій, зокрема відвідування молодими могили померлих батьків та реєстрація шлюбу в державних установах.

ВИСНОВКИ

Вивчаючи весільну обрядовість болгар Болградського району я прийшла до висновку, що описані форми укладання шлюбу при всіх їхніх відмінностях орієнтовані на зародження нової сім'ї, в рамках сім'ї батьків або прабатьків.

Підлегле становище молодих у шлюбному виборі впливало з патріархального ладу сім'ї та підтримувалося установками жителів села. Водночас звичай допускав можливість молодим висловити свою волю, хоча і з відомими втратами (приставане). Слід зазначити, що шлюб мав і має подвійну санкцію, в якій народний ритуал має більшу силу, ніж церковну.

Сторона нареченого і його будинок-в центрі обрядового дійства, що відповідає переважному положенню чоловіка у суспільстві і сім'ї. Основний пафос обряду складає перевага сил роду нареченого над родом нареченої.

У весільному ритуалі широко представлені архаїчні символи. Вони мають багатий семантичний зміст і міцно входять в етнокультурний фонд болгарського народу. Болгарське весілля є етнокультурним феноменом духовної практики людини та складовою народної культури, яке зберігає системно пов'язані між собою всі три ціннісні джерела - доетнічні (архетипні), етнічні й національні, яскраво розкриваючи «Дух» нації.

У весільній обрядовості відбувається процес передачі етнокультурної інформації між поколіннями, що забезпечує спадкоємність самобутності етносу. У весільному обрядово – мистецькому комплексі міститься значний життєвий досвід болгарського народу, який передається художніми засобами.

Структура весілля болгар Буджака є традиційною і поділяється на передвесільний, власневесільний і післявесільний цикли. Кожний із цих циклів складається з обрядів, багато з яких у другій половині ХХ ст. поступово перетворюється у розважально – ігрові дії, хоча весілля як форма укладення шлюбу не втратило свого значення.

Весільні атрибути – це невід’ємні речі без яких свято не може обійтися. На весіллі до сих пір присутня велика кількість аксесуарів та атрибутів. Без одних можна обійтися, проте без інших і весілля не весілля. Присутність на весіллі таких атрибутів, зовсім не випадкове, наші предки вірили в магічну силу цих речей.

Деякі з них будуть супроводжувати молодятпротягом всього їх життя, а деякі просто нададуть святу певних фарб святковості.

Весілля складається з трьох циклів і в кожному з них велика кількість атрибутів, які мали символічне значення. Як атрибутами виступали речі як загальнонародно розповсюдженні і навіть подекуди збережені до наших днів, так і ті, що були предметами домашнього вжитку, знаряддями праці, які символізували добробут, повинні приносити молодятм та їх оточуючим щастя і добра.

Весілля болгар багатофункціональне, а функції його різноманітні-санкціонуючі, релігійно-магічні, демонстративно-символічні, ігрові. Обряди, особливо санкціонуючи, поступово втрачають значимість, переосмислюються, але зберігають регіональну і локальну специфіку. Вони проявляються в деталях ритуально-функціональної структури – окремих особливостях однотипних ритуальних акцій, символічної атрибутики, термінології.

Ареальні та локальні відмінності спостерігаються в усіх циклах весільної обрядовості.

Весільні звичаї та обряди болгарського народу є цінною культурною спадщиною, важливим джерелом для вивчення життя і побуту трудящих мас. Весільна обрядовість і звичаєвість болгар дають широке уявлення про моральні, етичні, естетичні, погляди народу, різноманітні аспекти його життєдіяльності. Весільний обряд і на сучасному етапі розвитку сучасного суспільства викопує важливі соціально-виховні функції.

Гуманістична сутність обряду одруження формує риси моральної чистоти і духовного багатства людини. Історично, звичайно, весільна обрядовість болгар відзначається своїми локальними особливостями. Багатство і різноманітність в

обрядовості пояснюється етнокультурними зв'язками і взаємовпливами окремих народів у процесі історичного розвитку.

Весільний ритуал характеризується не лише стійкістю традицій, але і динамічними процесами, обумовленими багатьма історичними чинниками. Сучасна цивілізація, на жаль, пов'язана з соціальними та економічними катаклізмами, ідеологічними втручаннями, репресивними заходами, які призводять до руйнування духовних цінностей народу та традиційної культури.

На сьогодні весілля з дотриманням усіх цих обрядів, на превеликий жаль, зустріти майже неможливо. Сучасне весілля супроводжується певними обрядами, дотримується певних традицій, але подекуди далеких від закорінених в культуру етносів. Останнім часом відроджується традиційне весілля. Воно, як і колись, складається з трьох основних циклів: передвесільного, власне весільного, і післявесільного, але значно скорочених і трансформованих, тим самим втрачає свою яскравість і барвистість.

Зараз розумію: без подібних ритуалів ми втратимо щось дуже важливе – не тільки для кожного з нас, але й для нашої болгарської нації взагалі

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

ДЖЕРЕЛА

Інтерв'ю

1. Генчева Марія Василівна, 1938 р. н., с. Банівка Болградського р-ну Одеської області.
2. Демірова Марія Семенівна, 1951 р. н., с. Криничне Болградського р-ну Одеської області.
3. Кальчев Юрій Іванович, 1948 р. н., с. Банівка Болградського р-ну Одеської області
4. Касап Лідія Петрівна, 1958 р. н., с. Кальчева Болградського р-ну Одеської області.
5. Кунева Татяна Константинівна, 1964 р. н., с. Василівка Болградського р-ну Одеської області.
6. Пельтек Іван Іванович, 1953 р. н., с. Василівка Болградського р-ну Одеської області.
7. Тіторова Олена Юріївна, 1946 р. н., с. Кальчева Болградського р-ну Одеської області.
8. Чанев Олег Степанович, 1943 р. н., с. Криничне Болградського р-ну Одеської області.
9. Чербаджи Олена Вікторівна, 1953 р. н., с. Нові Трояни Болградського р-ну Одеської області.
10. Чернева Ірина Дмитрівна, 1938 р. н., с. Нові Трояни Болградського р-ну Одеської області.
11. Червенкова Надія Іванівна, 1960 р. н., с. Василівка Болградського р-ну Одеської області.
12. Чилібійська Антоніна Євгенівна, 1951 р. н., с. Банівка Болградського р-ну Одеської області.
13. Янева Марія Василівна, 1949 р. н., с. Криничне Болградського р-ну Одеської області.

ЛІТЕРАТУРА

14. Батьянов Н. Нравы и обычаи болгар, живущих в Бессарабских колониях / Н. Батьянов // Записки Одесского общества истории и древностей. – 1858. – Т.4. – С. 456 – 469.
15. Берг Л. С. Бессарабия. Страна, люди, хозяйство / Л. С. Берг. – Петроград: Огни. – 1918. – 253 с.
16. Велева М. Български носии / М. Велева, Е Лепавцова // Народни носии в Източна България. – Т.3. – София, 1979. – С. 297 – 306.
17. Волков Ф. Свадебные обряды в Болгарии / Ф. Волков // Етнографическое мировоззрение. – № 4. – Москва, 1895. – С. 78 – 87.
18. Гаген-Торн Н. И. Болгарская одежда / Н. И. Гаген-Торн // Сборник музея антропологии и этнографии. – Т.29. – 1958. – С. 326 – 334.
19. Гаген-Торн Н. И. Магическое значение волос и головного убора в свадебных обрядах восточной Европы / Н. И. Гаген-Торн // Советская этнография. – 1933. – № 5 – 6. – С. 76-88.
20. Ганчев А. Особенности брачных отношений у болгар Южной Бессарабии. / А. Ганчев // Българите в Северното Причерноморие. – Велико Търново, 2000. – Т.7 – С. 449 – 459.
21. Гоев А. Седянката / А. Гоев. – София: Септември, 1986. – 88 с.
22. Горбань І. Дослідження фольклору і фольклористики болгар в українській науці [Електронний ресурс] / І. Горбань. – Режим доступу: http://librar.org.ua/sections_load.php?s=philology&id=585&start=1 (12.04.17).
23. Демиденко Л. Культура и быт болгарского населения в УССР / Л. Демиденко. – Киев, 1970. – 148 с.
24. Державин Н. С. Болгарские колонии в России / Н. С. Державин. – София: Септември, 1914. – 361 с.
25. Дерман І. П. Весільна та родильна обрядовість українського та болгарського населення Південної України в 20-х–40-х років ХХ ст.

[Електронний ресурс] / І. П. Дерман. – Режим доступу:
<http://referatu.net.ua/newreferats/7575/184193>

26. Зайков І. Книга за хляба / І. Зайков, С. Райчевский. – Пловдив, 1984. – 113 с.

27. Златова Г. Весільний одяг болгар Буджака ХХ ст. [Електронний ресурс] / Г.Златова. // Весільна обрядовість у часі і просторі: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. «Одеські етнографічні читання». – Одеса: Одеська міська друкарня (КП ОМД), 2010. – С. 138 – 142. – Режим доступу:
<http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/83111/1/138-142.pdf>
 (07.02.2017).

28. Златова Г. Передвесільний цикл обрядів болгар Буджака у ХХ ст.: структура і зміст [Електронний ресурс] / Г. Златова. // Матеріали до української етнології. – Київ, 2010 – № 9 (12). – С. 201 – 206. – Режим доступу:
<http://mue.etnolog.org.ua/zmist/2009/296.pdf> (11.03.17).

29. Златова Г. Шлюб у болгар Буджака наприкінці ХІХ – упродовж ХХ століття: форми укладання [Електронний ресурс] / Г. Златова. // Матеріали до української етнології. – Київ, 2009 – № 8 (12). – С.296 – 301. – Режим доступу:
<http://mue.etnolog.org.ua/zmist/2009/296.pdf> (12.03.2017).

30. Иванова Р. Знаковата същност на сватбените хлябове / Р. Иванова // Българите в Северното Причерноморие. – Велико Търново, 2004. – Т.10 – С. 22 – 28.

31. Калашникова Н. М. Этнокультурные особенности в одежде бессарабских болгар / Н. М. Калашников // Субэтнос в СССР. – 1986. – С. 110 – 122.

32. Киссе А. И. Возрождение Болгар Украины / А. И. Киссе. – Одесса: Оптімум, 2006. – 277 с.

33. Киссе А. І. Буджак : историко -этнографические очерк и народов юго -западных районов Одесщины / А. И. Киссе, А. А. Пригарин, В. Н. Станко. – Одеса: СМІЛ, 2014. – 744 с.

34. Колев Н. Свадебни обичаи и обреди у българите в Бессарабия и Южна Русия / Н. Колев // Българите в Северното Причерноморие. – Велико Търново, 1994. – Т.3 – С. 331 –341.

35. Колесник В. Специфика бессарабской болгарской свадебной терминосистемы / В. Колев // Българите в Северното Причерноморие. – Велико Търново, 2004. – Т.10 – С. 459 – 479.

36. Кушнір В. Г. Традиційна весільна обрядовість українців Одещини / В. Г. Кушнір, Н. О. Петрова. – Одеса: Гермес, 2008. – 256 с.

37. Левицкий А. Нравы и обычаи болгар, живущих в Бессарабских колониях / А. Левицкий // Записки Одесского общества истории и древностей. – Том 4. – 1858. – С. 450 - 464.

38. Николова В. Сватбените «засевки». Опит за семантичен анализ / В. Николова // Българите в Северното Причерноморие. – Велико Търново, 2004. – Т.10. – С. 60-74.

39. Николова В. Хляб и сватба (по материали от традиционната българска сватба) / В. Николова // Българите в Северното Причерноморие. – Велико Търново, 2004. – Т.3 – С.29-36.

40. Петрова Н. О. Хліб як атрибутивно-символічний компонент у передвесільній обрядовості болгар / Н. О. Петрова // VI Кирилло-Мефодиевские чтения: Материалы Международной научно-практической конференции. – Уфа: Изд-во Уфимского филиала ФГБОУ ВПО «МГГУ им. М.А. Шолохова», 2012. – С. 58 – 63.

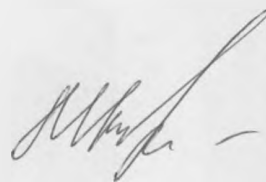
41. Русева Г. Структура весільного ритуалу болгар Півдня України (XIX – поч. XX ст.) / Г. Русева // Българите в Северното Причерноморие.– Велико Търново, 2004. – Т.10 – С. 409 – 419.

42. Русева Г. До питання атрибутики болгарського весілля Південної України / Г. Русева // Матеріали 63-ї звітної студентської наукової конференції історичного факультету Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. – Одеса: Одеський національний університет, 2007. – С. 58-61.

43. Узенёва Е. С. Болгарская свадьба: этнолингвистическое исследование / Е. С. Узенева. – М.: Индрик, 2010. – 280 с.

44. Усачева В. В. Коса [Электронный ресурс] / В. В. Усачева // Словянские древности. Этнолингвистический словарь: в 5 т. – М., 1999. – Т. 2 – С. 131-133. – Режим доступа: <http://ec-dejavu.ru/p-2/Plait.html> (11.04.17).

45. Янева С. Български обредни хлябове / С. Янева // Българите в Северното Причерноморие. – Велико Търново, 2004. – Т.10 – С. 209 – 219.

A handwritten signature in cursive script, possibly reading 'S. Yaneva', followed by a horizontal line.

ДОДАТКИ

Додаток А. Похід молодих на кладовище до близьких померлих.

- З сімейного архіву Демірової Марії Семенівни, с. Криничне, 1967 р.

Додаток Б. Реєстрація шлюбу.

- З сімейного архіву Червенкової Надії Іванівни, с. Василівка, 1983 р.

Додаток В. Молодий і молода.

- З сімейного архіву Генчевої Марії Василівни, с. Банівка, 1962 р.

Додаток Г. Молодий і молода з родичами.

- З сімейного архіву Касап Лідії Петрівни, с. Кальчево, 1956 р.